

Mnoge manje romaničke crkve regionalnih arhit. tipova postoje na Braču, u Zadru, Kvarneru, i u unutrašnjosti Istre. Obično su to jednobrodne pravokutne građevine s polukružnom ili četvrtastom apsidom, presvođene bačvastim svodom, često pojačanim pojasnicama, i s arkadama na bočnim zidovima. Velik je dio tih crkvice nastao adaptacijom starijih ranokršč. ili predromaničkih kapela. U unutrašnjosti Istre karakteristične su mnogobrojne jednobrodne crkve s ugrađenim polukružnim apsidama (Poreština). Vrijedan je primjerak ranoromaničke arhitekture izrazito visoka jednobrodna crkva Sv. Mihovila benediktinskoga samostana na Limu. Sv. Eufemija u Rovinjskijini, na ulazu u Linski zaljev, jedinstvena je po sažetu transeptu s tri učajurene pravokutne apside u svetištu. Sv. Kristofor u Rovinjskijini (oko 1100), osim na polukružnoj apsidi, ima lezene sa slijepim lukovima i na vanjskim zidovima, što je rijetkost u istarskoj ranoj romaniici (ima ih sjv. zid Sv. Petronile kraj Dvigrada). Srušena crkva Sv. Sofije (XII. st.) u Dvigradu, u romaničkoj fazi razdijeljena zidanim pilonima na tri lade koje završavaju trima upisanim apsidama, najreprezentativniji je spomenik ranoromaničke arhitekture u Istri. Dijelovi romaničkoga klaustra samostana Sv. Petra u Šumi inkorporirani su unutar njegove barokne pregradnje. Sedmerostrana crkva Sv. Trojice u Rovinju rijedak je primjerak centralne građevine premda s već ranogotičkim naznakama.

U S Hrvatskoj crkve građene u prvoj pol. XIII. st. očuvale su, unatoč kasnijih pregradnja, dijelove i obilježja romanike (Sv. Magdalena u Čazmi). Zbog dugotrajne tur. vladavine broj se romaničkih građevina u Slavoniji prorijedio, ali su se cjelovito održale kapela Sv. Martina u Našicama, kapele Sv. Marije u Bapskoj, Sv. Marije u Moroviću, Sv. Bartolomeja u Novim Mikanovcima (zvonik).

Kiparstvo. Dok je u predromaniici glavni naglasak u opremi crkve nosio njezin unutrašnji apsidni dio, romanička crkva naglašava pročelje, čija arhitektura s protironima, vijencima, konzolama i zabatima zahtijeva pri-

LIK HRVATSKOGA DOSTOJANSTVENIKA IZ BISKUPIJE KRAJ KNINA. Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

RELJEF S LIKOM HRVATSKOGA KRALJA. Split, krsionica katedrale

lagodbu skulpture arhitekturnim oblicima, a uz arhitekturu su vezani i namještaj, minijature, freske, zlatarstvo. Predlošci malih formi primijenjenih umjetnosti često su bili uzorci umjetnosti koja je težila monumentalnome mjerilu. Tako veliko slikano raspelo iz franjevačke crkve u Zadru jednako pripada slikarstvu i kiparstvu, a uzorak mu je vjerojatno i metalni minijaturni predložak; likovi žalosne Gospe i Ivana u stilskoj su i ikonografskoj suprotnosti s tradicionalnim prikazom Krista u slavi. Nastanak skulpture tijekom niza stoljeća omogućuju nepresušni izvori dobre kamene građe, pogotovo u Istri i na mnogim mjestima u Dalmaciji (kraj Trogira, na Korčuli, Braču, Molatu, Rabu), kraj Zagreba i drugdje. No najpristupačniji se materijal nalazio u ruševinama ant. građevina i naselja. U XI. su st. ojačale klesarske radionice u J Dalmaciji između Dubrovnika i Kotora, u Istri osobito duž njezine Z obale te na srednjem Jadranu, poglavito u trokutu između Zadra, Knina i Splita. Osobito je zanimljiva skupina djela kninske klesarske radionice (ulomak monumentalnoga portala s prikazom Stefatona, pronađen na kninskoj tvrđavi; cjelina oltarne pregrade s Crkvine u Biskupiji i tegurij sa splitskoga Sustipana; fragmenti oltarne pregrade i jednoga kamenog raspela iz Plavna). Među spomenicima istarske ranoromaničke plastike, koja ujedno postavlja i niz problema u preciznijem datiranju, osobito su zanimljivi ulomci iz pulskoga lapidarija; na jednome od njih prikaz Tri Marije na grobu, koji bi mogao pripadati jednome u nas iznimnome primjeru Svetoga groba, izvana poligonalnoga, a iznutra kružna oblika. Sveti grob ili *Sancta Jerusalem*, kružna oblika s drvenom kupolicom (vjerojatno po uzoru na sličan spomenik u Akvileji), postojao je i u sjv. brodu katedrale u Novigradu.

U najistaknutije pojave starohrv. umjetnosti ubrajaju se oltarne pregrade s posvetnim lat. natpisima. Sred. XI. st. njihovi pluteji dobivaju reljefno razvijene narativne cikluse (pluteji iz zadarskih crkava Sv. Nediljice i Sv.